

Fordítók és fordítóhallgatók terminusválasztásai egy angol nyelvű pakisztáni hivatalos dokumentum magyar fordításában – esettanulmány

Benedek Enikő

ELTE BTK Nyelvtudományi Doktori Iskola
eniko.work@gmail.com

Kivonat: Kutatásomban egy, a Pakisztáni Iszlám Köztársaság területén keletkezett, angol nyelvű személyi dokumentum gyakorló fordítók és fordítóhallgatók által készített magyar fordításait vizsgálom. A pakisztáni kiállítású, angol nyelvű dokumentumok magyar fordításakor felmerülő kérdésekről a szerzőn kívül nem publikált a tudományos közösség, ezt a kutatási úrt kívánja csökkenteni e kutatás. Feltáró jellegű, kvalitatív tanulmányomban arra keresem a választ, hogy a dokumentum mely részei jelentik a legnagyobb nehézséget a fordítók számára, és milyen terminusokat választanak fordításuk során terminológiai adatbázis vagy fordítási segédanyag hiányában. Az empirikus vizsgálatot három szakfordítóval és tizenhárom fordítóhallgatóval végeztem el. A fordítások értékeléséhez referenciaanyagként az Országos Fordító- és Fordításhitelesítő Iroda fordításait használom, majd a kapott eredményeket összevetem egy lektor javításaival, a trianguláció kutatási stratégiáját követve. Az elemzésből kiderül, hogy a fordítók számára a hazánkban ismeretlen okirattípus jellegzetességeinek visszaadása és a kultúraspecifikus kifejezések okozzák a legfőbb nehézséget. Ennek leküzdésében a terminológiai adatbázisok nyújthatnak segítséget.

1 Bevezetés

A nyelvi relativitáselmélet (Whorf 1956) szerint a különböző nyelveket beszélő emberek más-más világnézettel rendelkeznek. Ebből kifolyólag a világról való gondolkodásunk is tükröződik a nyelvben. A világtkép funkcionálásának a megnyilvánulásait a társadalmi rendszer határozhatja meg, tekintettel a szervezetségi állapotára, társadalmi formájára és az általa létrehozott intézményeinek stb. a jellegére, de működését csak az adott kultúra rendszerén belül valósíthatja meg (Bańcerowski 2008: 142). A fordító gyakran szembesülhet más kultúra eltérő világtképével, különösen szembetűnők lehetnek e különbségek, ha a fordítótól földrajzilag és kulturálisan távoli helyszínről származik a forrásnyelvi szöveg. E különbségeket a nyelvi közvetítőnek azonban mégis át

Benedek Enikő: Fordítók és fordítóhallgatók terminusválasztásai egy angol nyelvű pakisztáni hivatalos dokumentum magyar fordításában – esettanulmány. In Várad Tamás (sorozatszerk.) – Ludányi Zsófia – Gráczy Tekla Etelka (szerk.): Doktoranduszok tanulmányai az alkalmazott nyelvészet köréből 2020. XIV. Alkalmazott Nyelvészeti Doktoranduszkonferencia. Budapest: Nyelvtudományi Intézet. 21–31. doi: 10.18135/Alknyelvdok.2020.14.2

kell hidalnia, hogy a fordítás a funkcióját a célnyelvi kultúrában betölthesse. A tanulmányban egy *Affidavit* című, a Pakisztáni Iszlám Köztársaság területén keletkezett, angol nyelvű hivatalos dokumentum magyar fordításait vizsgálom. Az eredeti dokumentum terminusait egybevetem fordítási megoldásaikkal, amelyekhez referenciaanyagként az Országos Fordító- és Fordításhitelesítő Iroda (OFFI) hiteles magyar fordításait használom.

A kutatásban arra a két kérdésre keresem a választ, hogy a dokumentum mely részei jelentik a legnagyobb kihívást a fordítók számára, és e kihívást jelentő részekre milyen megoldásokat alkalmaznak a gyakorló fordítók és fordítóhallgatók. Célom kideríteni továbbá, hogy a sikertelen megoldások milyen fordítói hiányosságra utalnak, és hogyan lehetne orvosolni e problémákat. A kutatás feltérképezi, hogy az egyes fordítók kulturális háttértudása milyen szerepet játszik a megfelelő fordítások elkészítésében úgy, hogy a kísérletben segédanyagot (terminológiai szótárt vagy adatbázist) nem bocsátottam a fordítók rendelkezésére. Hipotézisem, hogy a kulturálisan kötött kifejezések, ekvivalens nélküli lexémák okozzák a fordítási nehézségeket.

A fordítás akkor megfelelő, ha a célnyelven be tudja tölteni funkcióját, azaz szkopoztát (Vermeer 1978). A szkopozelmélet alapján a fordításnak a koherenciaszabálynak és a hűségyszabálynak is meg kell felelnie, tehát elég koherensnek kell lennie ahhoz, hogy az olvasó feltételezett háttértudása alapján megértse, valamint a forrás- és célnyelvi szöveg közötti kapcsolatnak továbbra is fenn kell állnia. A vizsgált forrásnyelvi szöveg hivatalos dokumentum, szkoposza a magyarországi ügyintézéshez szükséges információ közzélése, amelynek hitelességét a dokumentum formátuma és a rajta szereplő bélyegzők igazolják. A fordítások szkoposza, hogy a hivatalos iratok felhasználhatóságára vonatkozó elvek betartásával készített fordítás a magyar jogi terminológiába illeszkedjen, egyértelműen kifejezze a kulturálisan kötött elemek magyar jelentését, és felhasználható legyen a hivatalos ügyintézés során (Benedek 2019b).

A fordítói terminusválasztások vizsgálatokor a terminusok kérdéskörét is tisztáznai szükséges. „A szakszövegek fordításakor fontos a kognitív tartalom fogalmi rendszerének megőrzése és koherens megjelenítése. A terminusok – mint a fogalmak jelölői és egyben jelentésük közvetítői – ezért jelentős szerepet játszanak a szövegekben, következetes és pontos használatuk elősegíti a koherencia megvalósulását” (Fóris 2019: 211, lásd még Fóris 2010). „A terminust a jelentéséről és az adott kommunikációban betöltött szerepéről lehet felismerni; de a jelentés absztrakt fogalom, amely (legtöbbször) nem a fordítandó szövegben található meg, hanem az egyéni elmében és a közös szakmai tudásban” (Fóris 2019: 214). „A terminusok és az általuk jelölt fogalmak egységben történő kezeléséből eredően a terminológiai szemléletmód alapja a fogalomalapú megközelítési mód, azaz a terminusok elemzésekor elsőként a fogalmak jellemzőit kell feltérképezni, majd ezt követően lehet a terminusokat a fogalmakhoz hozzárendelni. A fogalmak a definíciókban jelennek meg, vagyis elsőként a fogalmak definícióit kell megkeresni vagy definiálásukra van szükség” (Tamás 2019: 19, lásd Fóris 2008). A jelentés beazonosítása tehát a fordító számára kihívást jelent, és nagyban függ egyéni ismereteitől. A fordításban segíthet nyújtanak a terminusok gyűjteményei. „A nagy mennyiségű terminust és az ezekre jellemző adatokat terminológiai adatbázisokban tárolják. A fordítók számára készülő, többnyelvű terminológiai adatokat tartalmazó adatbázisokat fordítói terminológiai adatbázisnak hívják” (Fóris 2019: 214). A referenciaanyagként a kutatásban használt, OFFI által készített fordítások terminológiai adatbázis segítségével készültek, ez az adatbázis azonban nem képezi a kutatás részét. „Magyarországon a hiteles fordítással kapcsolatos feladatokat az irányadó jogi szabályozás alap-

ján az OFFI látja el” (Boóc et al. 2006: 126). „Az okiratfordításokra általában valamilyen bírósági vagy hatósági eljárásban van szükség, ugyanis a jogalkalmazó szervek gyakran kötik a fordítások felhasználását olyan megerősítéshez, amellyel ezeknek a fordításoknak a rangja – bizonyító erejüket tekintve – a közönséges fordítások fölé emelkedik” (Belcsák 2019: 113). A hiteles fordítás az annak készítésére jogosult által okiratnak minősülő forrásnyelvi iratról, az okirat tartalmának és alaki kellékeinek, továbbá a jogosult okiratfordításra vonatkozó belső szabályzatainak figyelembevételével készített ellenőrzött (lektorált) fordítás, amely hűen adja vissza a forrásnyelvi okirat tartalmát, így hatósági eljárásban való felhasználásra a forrásnyelvi irattal azonos súlyal alkalmas (Galli 2011). „A hiteles fordításokban reáliáknak kell megfelelőt találni, valamint szinonimák és hasonló alakú és/vagy jelentésű szavak közül kell választani, hol a forrásnyelvhez, hol a célnyelvhez közelítve. Mivel nemegyszer hiányoznak a megbízható források, és az irat rendeltetése sem mindig ismert, az említett munkaformák türelmet, alázatot és nagy teherbírást, valamint folyamatos önképzést és nem kevés kreativitást is követelnek” (Horváth 2019: 246). „A reália valamely kultúrára sajátosan jellemző jeltárgy vagy fogalom, és annak megnevezése, amelynek a másik kultúrában nincs megfelelője, vagy más a konnotációja” (Klaudy 2013: 85). A vizsgált dokumentumban előforduló terminusok Horváth (2019) meghatározásának megfelelően túlnyomórészt reáliák. Mivel az OFFI által készített hiteles fordítások a közigazgatásban elfogadottak, ezért megalapozottnak tartom referenciaanyagkénti felhasználásukat.

A kutatást három tényező motiválja. Egyrészt a fél évtizede kezdődött erős migrációs hullám következtében hazánkba számos személy érkezett a dél-ázsiai térségből. A Központi Statisztikai Hivatal adatai alapján a Magyarországra érkezett menedékkérők tekintetében Szíria, Afganisztán és Koszovó után Pakisztánból érkeztek a negyedik legnagyobb számban 2015-ben (KSH2000). E személyek személyazonosságának igazolására a hazájukban kiállított dokumentumok szolgálhatnak, amelyeket a magyar hatóságoknak ügyintézés céljából értelmezniük és kezelniük kell. A dokumentumokban található nyelv- és kultúraspecifikus kifejezések és reálialexémák a magyarban szokatlanok, megértésük nehézségek elé állíthatja az ügyintézőt.

A kutatást motiválja másrészt a témában hazánkban mutatkozó kutatási űr, fordítás-tudományi szempontból a szerző publikációin kívül (Benedek 2019a, Benedek 2019b) e tanulmány megjelenéséig nem született tanulmány pakisztáni–angol–magyar összehasonlításban a nyelv- és kultúraspecifikus kifejezésekről. A nemzetközi szakirodalomban Mayoral Asensio hivatalos dokumentumok fordításáról szóló monográfiájában számos releváns gondolat megtalálható, a szerző kiemelt figyelmet szentel a nagy kulturális távolságban létező szövegek fordítási problémáinak, és a pakisztáni kontextust is tárgyalja. A Spanyolországba érkező pakisztáni bevándorlók és menedékkérők tekintetében e „különleges” kultúra dokumentumainak fordításakor fontos szem előtt tartani, hogy a pakisztáni családjog alapja az iszlám *saría*, és az ország közigazgatási rendszere a spanyolok többsége számára ismeretlen. Azonban figyelembe kell venni, hogy a például Spanyolországban tartózkodó pakisztáni állampolgárok körülményeit pontatlan és igazságtalan volna a Pakisztánban tartózkodó pakisztáni állampolgárokéval azonosítani. E körülményekre tekintettel a fordítónak nem könnyű mind a hivatalos fordítás követelményeinek, mind pedig a végfelhasználó igényeinek és elvárásainak megfelelnie (Mayoral Asensio 2014: 17).

A kutatást az előbbi pontokon kívül nyelvi közvetítőként szerzett személyes tapasztalatom motiválja, amely megerősítette, hogy az esetleg hibásan fordított és ezáltal más-képpen értelmezett terminusok megnehezíthetik, vagy akár ellehetetleníthetik az ügyintézését.

E kutatás a készülő doktori értekezéshez végzett háromrészes vizsgálat utolsó szakaszának eredményeit és konklúzióit mutatja be. A vizsgálat anyagát a Pakisztáni Iszlám Köztársaság Nagykövetsége által a kutatás céljából rendelkezésemre bocsátott dokumentumok alkotják. Az okiratok még anonim formájú közzétételéhez sem érkezett engedély, ezért a vizsgálat menetét és eredményeit a vizsgált terminusok mentén bemutatott, személyazonosításra és a dokumentum külalakjának, bélyegzők elhelyezkedésének azonosítására nem alkalmas példákon keresztül ismertetem.

A dokumentum teljes egészében angol nyelvű.

2 Módszertan

2.1 A vizsgálat bemutatása

A dokumentumot hiteles fordításával vettem egybe, a hiteles fordításból kiindulva a kísérletben pedig gyakorló fordítók és fordítóképzésben részt vevő hallgatók munkáit vizsgálom. A vizsgálatban a fordítók önkéntes alapon vettek részt, a felhívásban a témamegjelölés sem szerepelt, mindössze a fordítás nyelvi iránya. Jogi szakfordítással és hivatalos dokumentumok fordításával a kísérlet résztvevői közül senki sem foglalkozik. Ezzel kívántam biztosítani, hogy a jelentkezőket a téma ne befolyásolhassa a kísérletre jelentkezésben. A kísérlet két szakaszban zajlott. A kutatás első szakaszában a jelenlegi kvalitatív kutatás előkészítéseként az *Affidavit* című okiratot három szakfordító és négy fordítóképzést végző hallgató fordította le (Benedek 2019b). E tanulmányban a további kilenc hallgató fordításának eredményeivel bővített tanulságot ismertetem. A feladat megkezdése előtt tájékoztattam a fordítókat, hogy a fordításhoz internetes forrásokat és nyomtatott szótárt használhatnak, azonban arra kértem őket, hogy egymással ne egyeztessék megoldásaikat, valamint más fordítók vagy szakemberek segítségét ne vegyék igénybe. A feladat megoldását időkorlát nem nehezítette. A kísérletben részt vevőket a forrásdokumentum külalakjának reprodukciójára és széljegyzet készítésére kértem, amelyben a fordítás közben felmerülő problémákat, gondolatokat jegyezték le, különös tekintettel a saját, szubjektív megítélésük szerint nehéz terminusokra.

A fordítás egyidőben, egy helyiségben zajlott, a kész fordítást számítógépekre mentették, ahonnan adathordozó segítségével helyeztem át az elemzéshez a saját számítógépre. Mivel személyes adatokat tartalmaznak, ezért e dokumentumokat a Nagykövetség engedélyének hiányában és adatvédelmi okokból sem lehet az interneten keresztül továbbítani.

A fordítást a kísérlet résztvevői az eredeti dokumentumok fénymásolatáról készítették szövegszerkesztő programmal. Az elemzést manuálisan végeztem el, a forrásnyelvi terminusok kiemelésével és a célnyelvi megfelelők hozzárendelésével. A fordítók anonimítását megőrizve megoldásaikat a visszakövethetőség érdekében „F” betűvel és sorzámmal láttam el. Elkülönítettem a képzettségüket már megszerzett, tapasztalt szakfordítók munkáit, illetve a fordító és tolmács szakos hallgatók megoldásait. A fordítások értékelésében a trianguláció módszerét alkalmaztam. A fordítások értéke-

lése után a kísérlet utolsó lépéseként egy évtizedes tapasztalattal rendelkező szakfordítót, fordításoktatót kértem meg szabad kapacitása függvényében a fordítások lektorálására, amelyhez segítségül nem biztosítottam sem a hiteles fordítást, sem a saját megjegyzéseim. A lektor értékelését összevettem az OFFI által készített hiteles fordításokban használt terminusok alapján készített javításaimmal.

2.2 Az elemzés lépései

A kutatás első fázisában a dokumentumokban előforduló, főként a közigazgatáshoz, mértékegységekhez, kultúrához és mindennapi élethez kapcsolódó reáliákat, azaz ekvivalens nélküli lexikákat azonosítottam, és a Vlahov és Florin (1980) taxonómiája szerinti három csoportba soroltam, megkülönböztettem a földrajzi, néprajzi, valamint a társadalmi-politikai reáliákat (Benedek 2019a). A reália mint jeltárgy és elnevezésének elkülönítésére a reálixéma terminust (Mujzer-Varga 2007; 2009) alkalmaztam.

Az *Affidavit* okiratnak több típusa létezik a pakisztáni kultúrában, e dokumentum a Magyarországon tartózkodó, nagykorú pakisztáni állampolgár magyar állampolgárral való házasságkötéséhez szükséges. A dokumentumban a pakisztáni fél vér szerinti szülei (elhunyt szülők esetén a legközelebbi vér szerinti rokonai) tanúsítják, hogy nagykorú gyermekük valóban saját vér szerinti gyermekük, aki Pakisztánban nőtlen, elvált vagy özvegy családi állapotú, és a házastársválasztás jogát átengedik számára. Mivel – például egy egész mondatokat nem tartalmazó születési anyakönyvi kivonattól eltérően – rövid mondatokból áll, nemcsak a szószintű, de szövegszintű vizsgálata is érdekes lehet. E dokumentumot azért választottam a kísérlet tárgyául, mivel feltételeztem, hogy típusában és tartalmában szokatlan lesz a magyar fordító számára, így alkalmas a vizsgálatra.

2.3 A referenciafordítás

Az OFFI által készített hiteles fordításban ekvivalensként megadott terminusokat a javítás során kiindulási alapként kezeltem, azonban az eredmények leírása során ismertett esetekben felülírandónak találtam. Az OFFI fordítói akár a terminológiai adatbázis használatával együtt is nehézségekbe ütközhetnek a fordítás során, mivel a pakisztáni angol tekintetében több értelmezési, illetve fordítási probléma is felmerülhet. Egyrészt esetenként a sztenderd nyelvváltozattól eltérő angolsággal írták őket, másrészt szinte lehetetlen megállapítani, hogy e megoldások a pakisztáni angol nyelvváltozatnak tulajdoníthatók, vagy az őket megalkotó ügyintéző nyelvi hiányosságait szemléltetik. Általában mindkét tényező fennáll, az értelmezést pedig tovább nehezítik a gépelési hibák. Előfordulhat, hogy egy dokumentumon belül egyazon szó háromféle írásmóddal szerepel (Mayoral 2014: 19). Mindezekből látható a fordítói feladat komplexitása. Mivel a vizsgálat az egyes terminusokra irányul, ezeket a következőkben eredeti formában és helyesírással ismertetem szűk kontextusukkal együtt, anonimizált formában, közvetlenül utána az OFFI által készített hiteles fordításukkal.

- [1] Affidavit
Eskü alatt tett írásos nyilatkozat
- [2] We, (név) S/O (név) CNIC NO. (szám) & (név) W/O (név) CNIC NO. (szám) resident of HOUSE NO. (szám), CAT V., PRIMARY SCHOOL

NO. (szám), SECTOR (szám), (város) (PAKISTAN), do hereby solemnly affirm and declare as under:
 Mi, (név) (név) fia, számítógépes országos személyazonosító igazolványának száma: (szám) és (név) (név) felesége, számítógépes országos személyazonosító igazolványának száma: (szám), a House No. (szám), Cat. V., Primary School No. (szám), Sector (szám), (város) (Pakisztán) alatti lakosok, ezzel ünnepélyesen kijelentjük és megerősítjük az alábbiakat:

- [3] That the deponents are fully conversant with the contents of this affidavit. Miszerint az eskü alatti írásos nyilatkozatot tevő személyek teljes mértékben tisztában vannak a jelen eskü alatt tett írásos nyilatkozat tartalmával.
- [4] That the deponents is real Parent of Mr. (név) S/O (név) (DOB: nap, hónap, év), having CNIC NO. (szám) Passport No. (szám).
 Miszerint az eskü alatti írásos nyilatkozatot tevő személyek ténylegesen (név) úrnak – (név) fia; születési ideje: (év, hónap, nap); számítógépes országos személyazonosító igazolványának száma: (szám); útlevelének száma: (szám) – a szülei.
- [5] That our said son at present is residing in Hungry (sic!), he is still bachelor / single neither engaged with any girl in Pakistan.
 Miszerint nevezett fiunk jelenleg Magyarországon él, még nőtlen, nem házas és nincs is eljegyezve egyetlen lánnyal sem Pakisztánban.
- [6] That he is mature, independent and he has full right to get married with any girl with his own choice. We have no objection and allowed him to do so.
 Miszerint nevezett fiunk nagykorú, önálló, és teljes mértékben jogosult házasságot kötni a saját választása szerinti bármely lánnyal. Nincs ellene kifogásunk és megengedtük neki.
- [7] Verified that the contents of this affidavit are true and correct to the best of our knowledge and nothing has been mis-stated or concealed wherein.
 Megerősítjük, hogy a jelen eskü alatt tett írásos nyilatkozatban foglalt állítások legjobb tudomásunk és hitünk szerint megfelelnek a valóságnak és pontosak, és azokban semmi sem lett tévesen kijelentve, illetve elhallgatva.
- [8] Attested
 P. H.: HITELESÍTVE
- [9] Notarised to take Effect in all countries in & out of Pakistan Under International Law
 Közjegyzőileg hitelesítve – hatályba lép valamennyi országban, Pakisztánban és azon kívül is, a nemzetközi jog értelmében
- [10] Magistrat 1st Class
 1. osztályú bírői jogú tisztviselő
- [11] Notary Public, Advocate High Court
 Közjegyző, Felsőbíróság
- [12] Assistant Director (Consular-2)
 igazgatóhelyettes (konz-II.)

A következőkben a résztvevők egyes megoldásainak tanulságait mutatom be.

3 Eredmények

3.1 A fordított korpusz

Megállapítottam, hogy a korpusz manuális, exploratív elemzése során elkülönített reálialexémákat a fordítók háromféleképpen fordítják le:

- lexikai átváltást alkalmaznak, ha a forrásnyelvi elem rendelkezik a célnyelvben ekvivalens lexémával, amelynek könnyen megfeleltethető;
- átalakítást alkalmaznak, ha a forrásnyelvi elem a célnyelvben nem rendelkezik ekvivalens lexémával, de más nyelvi eszközzel kifejezhető;
- kulturális átváltást alkalmaznak, ha a forrásnyelvi elem a célnyelvi kultúra számára idegen, a célnyelvbe beillesztése a fordítótól többlet erőfeszítést, pragmatikai átváltást kíván. A kulturális átváltások három altípusba sorolhatók. Ha a vizsgált kifejezés párba állítható a célnyelven ekvivalens lexémával, de használati módja, referenciális jelentése vagy konnotációja miatt reálialexémának tekinthető, akkor lexikai-kulturális átváltást alkalmaz a fordító. Amennyiben nem rendelkezik a célnyelvi kultúrában ekvivalenssel, úgy a fordító tisztán kulturális átváltást vagy átmenelést alkalmaz. Végezetül pedig, ha a kontextus, vagy kulturális háttérismeretek segítségével, a nyelv eszközeivel létrehozható a célnyelvi megfelelő, úgy egyidejű kulturális átváltásról és átalakításról beszélhetünk (Benedek 2019a: 54).

Minden olyan terminust kulturális átváltással kell lefordítani, amelynek a célnyelvben nincs ekvivalense, vagy különbözik a kulturális kontextusban elfoglalt helye, más a referenciális jelentése vagy a konnotációja (Benedek 2019a: 58).

Az *Affidavit* címet változatos módon fordították a kísérlet résztvevői. Nyolcan *eskü alatt tett írásos nyilatkozatként*, illetve *eskü alatt tett nyilatkozatként* fordították, négy fordító *nyilatkozatként*, az F6 kódszámú fordító *eskü alatt tett lemondó nyilatkozatként*, F7 házasságkötési tanúsítványként, F11 *eskütelként*, F12 pedig *tanúvallomásként* fordította. Az interneten a fordítók nem találtak fellelhető, egyértelműen beazonosítható megoldást. A *lemondó nyilatkozat* szerzője úgy vélte, ebben az okiratban a kényszerített házasságról való lemondásról lehet szó. F7 fordító pedig a magyarországi házasságkötésben eggyel későbbi lépésnél szükséges dokumentumtípus elnevezését használta fel. A *tanúvallomás* megoldás szerzője valószínűleg nem jártas a jogi terminológiában, ezért tarthatta a *tanút* megfelelőnek ebben a kontextusban.

Az *S/O*, illetve *W/O* rövidítéseket az F12 és F6 számú fordító kivételével helyes formában oldották fel a kísérlet alanyai, váltott nézőpontból, mivel az *apja neve* és *(név) fia* forma, illetve a *férje neve* és *(név) felesége* is előfordult. Az F12-es fordító nem tartotta megbízhatónak az interneten található források megoldásait, így eredeti formában tartotta meg a két rövidítést. F6 fordító azonban egy egyetemi arab szakos tanulmányban a *naszab* terminust találta ekvivalensnek a keresett két rövidítéssel. A kísérlet ellenőrzése során a Pakisztáni Nagykövetség általam megkérdezett munkatársa ismertette, hogy a terminus vallási eredetű, és a teljes felmenő rokonságra utal, így ebben a kontextusban nem megfelelő.

A személyazonosság igazolására szolgáló következő elem, a *CNIC NO.* tizenkét esetben *személyi igazolvány számként* (az adatközlők által használt eredeti írásmód – a szerző megj.), vagy *elektronikus személyi igazolvány számként* került a fordításba, a többi esetben pedig *számítógépes nemzeti személyazonosító igazolványként* tüntették fel, azonban F1 számú tapasztalt szakfordító *személyazonosító számként* értelmezte. Elfogadható lehet e megoldás, mivel a pakisztáni személyi igazolványon egyetlen sorszám található, tehát a rendszer eltérő a magyartól, a hazai kontextusban ugyanis a fordító hibásan egyesítette volna a személyi igazolvány számát és a személyi számot.

Érdekes tanulságokkal szolgálhat a lakcím, amely számos hallgatónak fordítási kihívást jelentett. Nehezítette a megértést a címben szereplő *Primary School No. (szám)*, a *Sector*, és a *Cat V.* is, amelyek a magyar nyilvántartásban e kontextusban idegenszerűnek hatnak. Horváth (2019) is rávilágít annak veszélyeire, hogy bár a hiányzó ekvivalens pótlásának kézenfekvő módszere a tükörfordítás, ez könnyen eredményezhet akár értelmetlen, akár az eredetitől eltérő jelentésű vagy stílusértékű kifejezést is. Mindössze négy fordító tartotta meg eredeti formában, hárman közülük tapasztalt fordítók, akik saját fordítási tapasztalatukból tudhatták, hogy a címet csak különleges esetben kell átváltani, egyébként a visszakereshetőség céljából a forrásnyelvi formában érdemes megtartani. Egy hallgató is megtartotta eredeti formában, kilenc másik hallgató pedig magyarra fordította. Azonban félreértések is születtek a szokatlan elemek miatt, F5 fordító értelmezhetetlennek tartotta és egészében kihagyta a lakcímet, F11 fordító (*szám*) *számú (szám) középiskolai szektor lakosaiként* értelmezte, F13 fordító pedig igyekezett értelmezve megragadni a kérdést, így az ő fordításába a (*szám*)-ös *besorolású (szám)-es számú (szám) szektorban található általános iskola volt tanulói* megoldás került. A forrásnyelvi dokumentumban szereplő *Primary School* valójában nem az érintett tanulmányainak helyszínére utal, adminisztrációs oka van, bizonyos területeken a lakosok a szavazás megkönnyítése érdekében lakcímküket bejegyeztethetik a hozzájuk legközelebb eső közigazgatási egység címére. A nehézséget valószínűleg az okozta, hogy előzetes ismeretek hiányában a fordítók egy része bizonytalan volt a dokumentum szkopozsát illetően, ezért bizonyos elemeknél hibás fordítói stratégiát alkalmaztak.

A *nyilatkozattevő* fogalmát nyolc fordító tanúként értelmezte, egy fordító *feleskiűdött tanú*, egy fordító pedig *felesketett tanú* formában magyarította. A *nyilatkozattevő* terminust két gyakorló fordító alkalmazta. A hallgatók többi része valamilyen formában átfogalmazta a mondatot, és a *fent nevezettek*, vagy többes szám első személyű fogalmazással váltotta ki e terminus használatát.

A *real parents* terminus az OFFI fordításában *ténylegesen (név) úrnak a fia* formában jelenik meg. E megoldás felveti a logikai dilemmát, hogy létezik-e a *tényleges szülő* fogalom jogi értelemben. A gyermek *tényleges gondviselője* mást takar, és ebben az okiratban a születési dátumból következően nagykorú személyről van szó. Ezenkívül csak vérrokonági viszonylatban beszélhetünk *tényleges szülő*ről, ezért e megoldással szemben a *vér szerinti* terminust javaslom. E felvetést a Nagykövetséggel folytatott konzultáció is megerősítette. Ezt a megoldást alkalmazta öt fordító is, közülük ketten gyakorló szakfordítók. A harmadik szakember és a hallgatók többsége a *valódi szülő* használata mellett döntött, az F12 fordító azonban *törvényes képviselőként* fordította. Ez a megoldás nem helyes, mivel a cselekvőképes, nagykorú személy saját törvényes képviselőjét látja el mind a pakisztáni, mind a magyar kontextusban.

A családi állapotra vonatkozó *bachelor / single neither engaged with any girl* összetételben az egyedülálló családi állapotra utalás és a *girl* fordítása figyelemre méltó. A forrásnyelvi szövegben a magyar szem számára szokatlanul informális *girl* főnév ma-

gyar megfeleltetésének a dokumentum felhasználhatósága szempontjából nincs jelentősége, a stílust azonban megtörheti, ha a szöveg többi részével nem egyező megoldást illeszt be a fordító. A fordítók kisebb része választotta az informális *lány* főnevet, többségük *hölgyként* fordította, egy fordító *hajadonként*, ketten pedig a *nő* megnevezést alkalmazták. A *bachelor / single* közt nehezen felfedezhető a különbség, a kettő egymás szinonimája. A fordítók is igyekeztek körülírni, hogy elkerüljék a felsorolást, így előfordul a megoldások között a *nem él kapcsolatban, nincs házastársi viszonyban, agglegény, egyedülálló férfi, családi állapota nőtlen, nem kötött házasságot vagy jegyességet, nem jegyzett el senkit* változat is.

A we have no objection and allowed him to do so és a verified that the contents of this affidavit are true and correct to the best of our knowledge and nothing has been mis-stated or concealed wherein fordításakor a kísérletben résztvevők széljegyzeteiből kiderül, hogy a kihívást nem a jelentés pontos megértése, hanem a formális és informális, illetve az ünnepélyes és köznyelvi stílus közötti döntéshelyzet jelentette. F2 fordító megoldása kiemelkedik mind stílus, mind pedig tartalom szempontjából: *döntésével szemben nem támasztunk ellenvetést, és engedélyt adunk neki, hogy így cselekedjen*. Ez a megoldás átmenetet képez az informális – és ezért akár komolytalan hatást keltő – variációk és a túl ünnepélyes, archaizáló forma között, amelyet F6 fordító alkalmazott a *frigyhez engedélyünkkel hozzájárulunk* megfogalmazásban.

Az intézménynevek és a bélyegzők szövegének fordítása során további dilemmával szembesülhet a fordító. Ahhoz, hogy eldönthesse, milyen fordítói stratégiát alkalmazzon ezen elemeknél, ismernie kell a készülő fordítás leendő felhasználási módját és a vonatkozó követelményeket. A dokumentum hiteles fordításában magyarul szerepelnek mind a közigazgatási intézmények, mind pedig a bélyegzőkön található beosztások, titulusok. Mivel az okirat a házasságkötési engedély feltétele, a magyar befogadó hivatalnak ismernie kell az iratot hitelesítő közigazgatási szerv szintjét, meg kell győződnie arról, hogy az okiratot a jogszabályban meghatározott hitelesítéssel látták el. Ennek tudatában ezeket az elemeket is szükséges lefordítani. Azonban ha a fordító abból az alapvetésből indul ki, hogy a bélyegzők célja a dokumentum hitelességének bizonyítása, akkor joggal merülhet fel benne a kérdés, hogy valóban le kell-e fordítani. Ezt az álláspontot alátámaszthatja, hogy bármely hasonlóan távoli ország kisebb közigazgatási hivatalának esetleg nem létezik bevett magyar fordítása, így ha a fordító mégis megpróbál találni célnyelvi megfelelőt, akkor a többféle célnyelvi verzió után visszakövetetlenné válhat a hitelesítés helye.

Az internetes forrásokból megbízható információt nehéz találni, ezért az intézménynevek és bélyegzők fordítását terminológiai pontatlanság jellemzi. A bélyegzők külalakját a szövegszerkesztő programmal nehéz reprodukálni, ezért a fordítók változatos módon írták körül a bélyegző elhelyezkedését és kinézetét, vagy sorszámmal ellátva fordították le. A *bélyegző* terminust mindössze két fordító használta, helyette a köznyelvi *pecsét* hat alkalommal fordult elő, hat fordításban teljes egészében kihagyta a fordító a bélyegzők fordítását, F2 fordító pedig a bélyegzőről hiányzó, fontos adatokat hagyott le, amelyek apró betűvel szerepeltek. A többi fordító részben fordította le azokat a bélyegzőket, amelyeknél biztosnak érezte a megoldást. Az *Advocate High Court* intézménynév fordításakor sem állt rendelkezésre biztos célnyelvi megfelelő, a pakisztáni és a magyar jogrend különbözősége miatt a fordítók igyekeztek egy közeli megfelelőt találni, így *főtörvényszéki ügyvéd*, a *legfelsőbb bíróság ügyvédje* és *felsőbírósági ügyvéd* is szerepel a megoldások között. F1 fordító az *Assistant Director (Cons-2)* beosztást *ügyvezetői igazgatói asszisztens* formában ültette át. Ez arról árulkodik, hogy a témában valószínűleg kevés forrás állt rendelkezésre, a kísérlet ideje alatt pedig nem

talált párhuzamos szöveget, illetve nem volt lehetősége szakértővel konzultálni. Érdekes a *Notarised to take Effect in all countries in & out of Pakistan Under International Law* bélyegző fordítása. A várakozásaimmal ellentétben egy fordító sem említette széljegyzetben, hogy gondot okozott volna számára az *all countries in & out of Pakistan* fordulat értelmezése, változatos megoldásokkal, két kivétellel elfogadható megoldások készültek. F14 fordító megoldása, *a közjegyző által hitelesítve minden országban, Pakisztánon kívül és belül a nemzetközi jogok alapján* arra enged következtetni, hogy a hallgató nem ismeri a nemzetközi jog intézményét, ezért fogalmazott többszámban. F12 hallgató megoldása, *a közjegyző által hatályba lépett nemzetközi jog szerint érvényes minden Pakisztánon belül és kívül elhelyezkedő országban* arra utal, hogy a közjegyző felelős a nemzetközi jog hatályba lépéséért, ezért e fordítás sem megfelelő.

A fordítási megoldások áttekintése után a lektor megjegyzésekkel látta el F1 és F2 szakfordító munkáját, valamint F6 szakfordító-hallgató fordítását. Az F1 fordító által használt *személyazonosító számmal* hiányzó *igazolvány* kiegészítést tette, a lefordított lakcímet szkoposz megjegyzéssel javította, és kifogással élt a *lány* főnév regiszterével szemben, helyette a *hajadon* szót ajánlotta. A *bélyegzők* helyett használt *pecsét* szinonimát hibaként jelölte, a fordításból hiányzó bélyegzőket kifogásolta. F2 fordító munkájában kifogásolta a *valódi szülő* terminust, szórendi változtatásokat jelölt, a *lány* főnevet ez esetben is *hajadonra* javította. F2 fordító nem teljes mértékben fordította le az egyik bélyegzőn szereplő szöveget, ezt a lektor jelölte. F6 fordítóhallgató esetében az *eskü alatt tett lemondó nyilatkozat* címben használt lemondó jelzőt terminológiai hibaként jelölte, csakúgy, mint a rokonsági viszonyra utaló *naszab* főnevet. A lefordított lakcím esetében megjegyezte, hogy a fordítás funkciója a tartalmával összeegyeztethetetlen, tehát a lakcím lefordítása hiba. A *frigy* főnév stílusát kifogásolta, valamint helyesírási hibákat javított.

Mivel a lektor javításai egybeesnek a szerző javításaival és megjegyzéseivel, a dokumentum fordításának vizsgálata a Következtetések fejezetben felvázolt konklúzióval zárható le.

4 Következtetések

Mivel a fordítók a célnyelvi megfelelőket kiválasztották, a szöveget lefordították, a fordításokban látható hiányosságok és félreértések nem vezethetők vissza a nyelvismeret hiányosságaira, sem a szakértelem hiányára, hiszen azon elemeket, amelyek nem igényeltek a témában mélyebb jártasságot vagy szakértői konzultációt, a fordítók a célnyelven megféleltették. A kutatási kérdésekre válaszolva megállapítható, hogy a kulturálisan kötött kifejezések (beleértve az eltérő konnotációjú elemeket) és a megfogalmazás módjai okozzák a fordítók számára a legnagyobb nehézséget. A fordítói széljegyzetből kiderül, hogy néhány esetben rátaláltak a helyes megoldásra, azonban nem mindig helyesen választották ki a megfelelő terminust a lehetséges variációk közül. A kísérlet eredményei arra engednek következtetni, hogy e távoli kultúrkörből származó szakszöveg esetében a hibás megoldások kulturális háttérismeretek és a terminológiai adatbázis használatának hiányára (vagy a terminológiai adatbázisból hiányzó nyelvi adatokra) vezethetők vissza, ezzel igazolva a kutatási hipotézist.

Jelen empirikus, kvalitatív kutatás elemzése során kiderült, hogy a háttérismeretek és a terminológiai adatbázis használatának hiányában hibás fordítások szülehetnek.

A két térség közti kulturális szakadékból fakadó különbségek interkulturális kihívások elé állítják a fordítót, azonban a szakember saját párhuzamos szövegek és a témában jártas személyekkel való konzultáció segítségével funkcióját betöltő fordítást készíthet.

Források

Központi Statisztikai Hivatal: *A Magyarországra érkezett menedékkérők száma állampolgárság szerint (2000–)*. Elérhető: https://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_wnvn002b.html (letöltés ideje: 2020. 03. 05.)

Irodalom

- Bañcerowski, J. 2008. *A világ nyelvi képe. A világgép mint a valóság metaképe a nyelvben és a nyelvhasználatban.* (Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához; 86.) Budapest: Tinta Könyvkiadó.
- Benedek E. 2019a. Kulturális átváltások pakisztáni hivatalos személyi dokumentumok magyar fordításában. *Fordítástudomány* 21(1): 43–61.
- Benedek E. 2019b. A hivatalos dokumentum útja a hatóságtól a fordítóig – előtanulmány angol nyelvű pakisztáni hivatalos iratok magyar fordításáról. *Fordítástudomány* 21(2): 17–31.
- Belcsák R. F. 2019. A hitelesítés mint jogilag megalapozott tevékenység. In: Szoták Sz. (szerk.) *Az állami fordítószolgálat 150 éve.* Budapest: OFFI Zrt. 87–126.
- Boóc Á. – Dömötör L. – Sándor I. – Szappanos G. 2006. *A hiteles fordítás és a hiteles tolmácsolás alapvető kérdései.* Budapest: HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft.
- Fóris Á. 2008. *Kutatásról nyelvészeknek.* Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó.
- Fóris Á. 2010. A szaknyelv kutatás modelljei és módszerei: szociolingvisztikai megközelítés. *Magyar Nyelv* 106(4): 424–438.
- Fóris Á. 2019. Új tendenciák és módszerek a fordítási folyamatban: a terminológia és a dokumentáció szerepe. In: Szoták Sz. (szerk.) *Diszciplínák találkozása: Nyelvi közvetítés a XXI. században.* Budapest: OFFI Zrt. 211–220.
- Galli P. 2011. A hiteles fordítás helye a közigazgatásban. In: Dróth Júlia (szerk.) *Szaknyelv és szakfordítás.* Gödöllő: Szent István Egyetem. 59–75.
- Horváth P. I. 2019. Hiteles fordítás és terminológia – 1000 szó tükrében. In: Szoták Sz. (szerk.) *Diszciplínák találkozása: Nyelvi közvetítés a XXI. században.* Budapest: OFFI Zrt. 220–246.
- Klaudy K. 2013. 2013. Nyelvi és kulturális aszimmetria a reáliák fordításában. In: Bárdosi V. (szerk.) *Reáliák – a lexikológiától a frazeológiáig. Értelmezések és fordítási kérdések.* Budapest: Tinta Könyvkiadó. 86–91.
- Mayoral Asensio, R. 2014. *Translating official documents.* London & New York: Routledge.
- Mujzer-Varga K. 2007. A reáliafogalom változásai és változatai. *Fordítástudomány* 9(2): 55–84.
- Mujzer-Varga K. 2009. Honosítás és idegenítés Örkeny István Egyperces novelláinak fordításában. In: Zimányi Á. (szerk.) *A tudomány nyelve – a nyelv tudománya. Alkalmazott nyelvészeti kutatások a magyar nyelv évében. XIX. Magyar Alkalmazott Nyelvészeti Kongresszus.* (Eger, 2009. április 16–18.) Székesfehérvár-Eger: MANYE-Eszterházy Károly Főiskola. 500–507.
- Tamás D. M. 2019. Bevezetés a jogi terminológiába a terminológus szemüvegén át. Budapest: OFFI Zrt.
- Vermeer, H. J. 1978. Ein Rahmen für eine allgemeine Translationstheorie. *Lebende Sprachen* 23(3): 99–102.
- Vlahov, Sz., Florin, Sz. 1980. *Neperedovimoje v perevode.* Moszkva: Medzsunarodnije otnosenija.
- Whorf, B. L. 1956. *Language, Thought, and Reality. Selected writings of Benjamin Lee Whorf.* Cambridge: Technology Press of Massachusetts Institute.